

Ваня Григорова

БЕДНИ СРЕЩУ БЕДНИ

Кой печели от
противопоставянето
на едни нуждаещи се
срещу други
и може ли наистина
да се живее
от социални помощи
в България?

Употреба и злоупотреба
с мита за „щедрото“
социално подпомагане.

КОЛЕКТИВ ЗА
ОБЩЕСТВЕНИ
ИНТЕРВЕНЦИИ

Тази публикация е възможна с финансовата подкрепа на Колектив за обществени интервенции.

Тази книга не е предназначена за търговски цели и нейната продажба и/или препродажба е забранена.

Маї 2016

Ваня Григорова

Бедни срещу бедни

Кой печели от противопоставянето на едни нуждаещи се срещу други и може ли наистина да се живее от социални помощи в България?

Употреба и злоупотреба с мита за „щедрото“ социално подпомагане.

КОЛЕКТИВ ЗА
ОБЩЕСТВЕНИ
ИНТЕРВЕНЦИИ

 Автор Ваня Григорова

Редакция Калин Първанов

Коректура Огнян Касабов

Графично оформление Георги Шаров

Колектив за обществени интервенции, София, 2016

download: koibooks.novilevi.org, www.solidbul.eu

Признание Некомерсиално-Без производни 4.0 Международно
Attribution NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International

Съдържание

I. От манипулация към „аксиома“	7
II. Сива бедност	12
III. Социални помощи – видове	17
Месечни помощи	18
Целева месечна помощ за отопление	24
Еднократни помощи	25
IV. Плащания, които не са социални помощи	28
V. Примерни профили на нуждаещи се	30
Самотна майка	30
Възрастни граждани	33
Безработно лице	34
VI. Социалното подпомагане – национални разходи	36
VII. Заключение	40
VIII. Приложения	43

I. От манипулация към „аксиома“

От 1998 г., когато започват реформи в основните публични системи, довели до редуциране на възможностите за подпомагане, десни икономисти налагат тезата, че тъкмо заради социалните помощи в България има безработни – помощите демотивират хората да работят, несправедливи и разточителни са. Голяма част от българския национален бюджет се харчи за социално подпомагане, твърдят те. Помощите за социално слабите напоследък се сочат и като причина за увеличаващия се външен дълг на страната. Консолидираният гържавен бюджет показва, че 51,6% от текущите разходи за 2014 г. се използват за „Социално осигуряване, подпомагане и грижи“. Но това съвсем не означава, че тези средства са социални помощи. 60% от разходите за социално подпомагане и осигуряване всъщност са разходи за пенсии и по-малко от 6,7% са използвани от Агенцията за социално подпомагане за помощи.

В предишни години граждани се обединяваха, за да се преборят за по-справедливи плащания – детски добавки например. Подобна инициатива имаше и през 2012 г.¹, когато беше организирана подписка за премахване на доходния критерий при получаване на месечни помощи за отглеждане на деца, така че всички майки да могат да получават такива, както беше преди генералните промени в социалния модел. Икономисти от неолиберални тинк-танкове обясниха, че това е невъзможно, напротив критериите трябва да се затегнат. А правителствата често ползват публично аргументите, които им биват подавани от тези организации.

Особено успешен е пробивът, който неправителственият деятел Петър Иванов направи с писмо до министър-председателя на България през 2013 г.² Впоследствие същият започна да се представя като „академик“ от основаната от него неправителствена организация Българска академия за наука и изкуства (БАНИ), претендираща да е алтернатива на Българската академия на науките (БАН). **Иванов изразяваше възмущение от повишените детски добавки за второ дете от 35 на 50 лв.**, от регионализма („по-лош от комунизма и фашизма“) и от тежката демографска криза. Писмото му съдържаеше призови да се спрат „паразитиращите ползватели на социални помощи“ и правителството да се обърне към опита на Сингапур, където такива помощи изобщо липсват. Ключов момент е твърдението, че 17-годишна циганка с три деца получава 1 100 лв. месечно от социалните служби.

---

1 Родители искат отпадане на доходния критерий за детските добавки, <http://btvnovinite.bg/article/bulgaria/roditeli-iskat-otpadane-na-dohodniya-kriterii-za-detskite-nadbavki.html>

2 Текст на писмото http://www.ekip7.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=12693&Itemid=32

Това писмо намери огромен медиен отклик. Авторът му беше канен неколккратно във всички национални телевизии и радиа, неговите интервюта бяха публикувани в множество ежедневници и интернет сайтове. На такова отразяване не се радваше навременното и безкомпромисно опровержение от страна на Агенцията за социално подпомагане³, в което ясно се посочва, че критерий за етнос в изискванията за достъп до социални помощи няма. **Следователно с писмото на „академика“ се иска редуциране на помощите по принцип, като според познатата тактика „етническият“ момент се използва инструментално за привличане на внимание.** Пък и авторът на писмото сам посочва с примера за Сингапур, че тъкмо това е целта. Така вече трета година тезите от този „анализ“ се повтарят не само в медиите, но и от политици, за които се предполага, че вземат информирани решения в защита на обществения интерес.

Граждански реакции

Месеци след началото на кампанията, бяха разпространени отворени писма на разгневени майки до български институции. Пример:

„Моето дете е по-маловажно от детето на една ромка, която ражда по 3-4-5 деца и живее от помощи, детски и майчинство, без да има и един ден работен, без да е платила и лев данък в тази държава. Една непълнолетна и не работеща 17-годишна майка на три деца (обикновено това може да се случи при ромите), може да достигне месечен доход от около 1100 лева.“

Ива Ничева, Добрич⁴

Същевременно същата жена се противопоставя по-късно на предложението детските добавки да се изплащат само в натура⁵. Идея, която цели да предотврати „злоупотребите“ с тези помощи.

В рубриката за въпроси и отговори в сайта на Министерството на труда и социалната политика може да бъде открит следният коментар:

---

3 „Манипулативен анализ, който няма общо с действителността“, Агенция за социално подпомагане <http://solidbul.eu/?p=1827>

4 „Добричлийка подаде жалба срещу държавата за дискриминация“ <http://dobrich24.com/novina/dobrichliika-podade-jalba-sreshtu-dyrjavata-za-diskriminaciq/3512>

5 „Родители се обявяват против идеята за детски надбавки в натура“ http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=1358186

„az sam mnogo mlada samotna maika na 17g(bulgarka),deteto mi e na 1 g i 5 mes. mai4instvoto mi svur6i.Az prodaljix srednoto si obrazovanie v redovna forma na oby4enie.Slyjitel ot socialni griji mi kaza 4e ne moga da poly4avam socialni pomosti,za6toto y4a!Vuzmotena sum 4e na6ata durjava s izvinenie potaga na tolkova mnogo neobrazovani “ROMI-CIGANI”“⁶

В отговор служители на министерството изпращат насоки за нормативната база, без уточнение, че условията за достъп са еднакви за всички български граждани и че причината за недоволството на очевидно затруднената майка е фактът, че критериите са рестриктивни за всички, а социалните помощи – ниски. Т.е. убеждението на жената, изпратила коментара, че други в нейното социално-икономическо състояние биха получили подпомагане, не е било опровергано от администрацията на МТСП и тя със сигурност продължава да вярва, че недоволството ѝ правилно е насочено към „неграмотните роми“.

Политически реакции

Кандидат-депутатката от ВМРО и Патриотичния фронт г-р Султанка Петрова изгради предизборната си кампания върху твърдението за 1 100 лв. социални помощи за 16-годишни ромки⁷. Вероятно до голяма степен благодарение на възмущението ѝ от разточителните помощи, тя стана народен представител в 43-тото Народно събрание, а размерът на възможните месечни помощи, по нейни твърдения, стигна до 1 500 лв⁸.

Министърът на труда и социалната политика г-н Ивайло Калфин изгради политиката си в областта на семейното подпомагане върху борбата за „отговорно родителство“⁹. Макар да протече под мотото за насърчаване, мерките се заключават само в санкциониране. По-детайлно ще се спрем на тях, когато разглеждаме различните възмож-

---

6 Интернет страница на Министерство на труда и социалната политика <http://www.mlsp.government.bg/index.php?section=N&search=%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE&x=0&y=0>

7 „ВМРО: 16-годишна ромка с три деца=1100 лв., а българите изнемогват“ <http://www.haskovo.net/news/155401/VMRO-16-godishna-romka-s-tri-deca=1100-lv.-a-balgarite-iznemogvat>

8 „Депутат: 16-годишна ромка с 3 деца взима около 1500 лв. помощи“ http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=1391792

9 „Министър Ивайло Калфин: С предложенията за промени в Закона за семейни помощи за деца насърчаваме отговорното родителство“ <http://www.mlsp.government.bg/index.php?section=PRESS2&prid=63>

ности за подпомагане. Но още преди въвеждането на допълнителните ограничения, според данни от гържавните институции, средно на месец между 2000 и 7000 семейства се лишават от детски надбавки, тъй като децата им имат повече от 5 неизвинени отсъствия от училище. Ежемесечно се налагат санкции на семействата на поне още 100 деца, защото не ги водят на профилактичен преглед или на задължителна имунизация. Всички изказвания по темата на гържавни служители внушаваха, че от социалните помощи за деца се облагодетелстват определени етнически групи. Подобни твърдения са в разрез със законовите норми, които не разделят гражданите на групи извън доходните, здравословните и имуществените профили.

Почва за рестриктивни мерки беше създадена още при управлението на предишните правителства. Г-жа Емилия Масларова – социален министър (2005-2009), проведе кампания „Не на професията социално слаб“. Бореше се с гражданите, които „по цял ден лежат на лява или дясна кълка и чакат гържавата да им даде нещо“ и се учудваше, че когато ги санкционират, те казват, че нямат пари. Следващият социален министър продължи традицията – г-н Томю Младенов твърдеше, че детските надбавки се „изпиват“ от родителите на ромските деца, поради което няма да има увеличение и на майчинството (2012 г.).

Реакции в експертно-правителствени среди

В мотивите към **Закона за гържавния бюджет 2016 г.**, като обосновка за замразяването на редица обезщетения и социални помощи, е записано, че се цели намаляване на зависимостта от социално подпомагане. В същия бюджет се предвижда взимане на нов външен заем на България в размер на 5,3 млрд. лв. Държавни инвестиции в реалния сектор не се предвиждат, дългът се увеличава, а твърденията, че има зависимост от социални помощи внушават, че те са сред причините за ръста на националната задлъжнялост.

В Националния съвет за тристранно сътрудничество част от социалните партньори изразиха възмущение, че социалните помощи демотивират работниците да се ангажират с работа на полето, тъй като са твърде щедри. Това се случи през 2016 г. в рамките на обсъждания за нововъведените едnodневни трудови договори и планове за още по-големи облекчения за работодателите и разширяване на обхвата на тези договори и в сектори извън земеделието. Едnodневните трудови договори по същество са начин за преодоляване на защитите за работещи, предвидени в Кодекса на труда – те не позволяват обединение на работниците; осигурени са за по-малко рискове; нямат право на работно и защитно облекло и пр. Така редуцирането на социалните помощи се превърна и в аргумент за намаляване на правата на трудещите се.

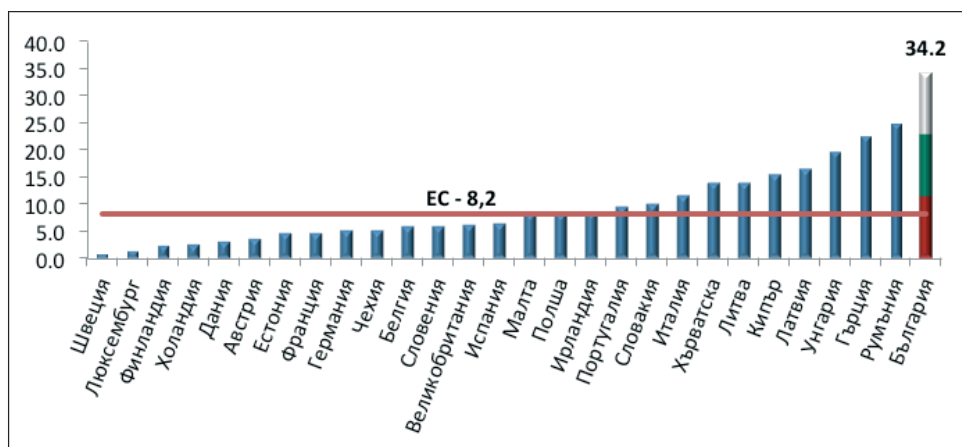
Както се вижда, процесът започва от мъгляво недоволство и расистко говорене, преминава през манипулация с норми и числа, за да завърши с конкретни мерки за орязване на публични услуги и социални помощи. Макар тук да се спираме само на социалното подпомагане, моделът е един и същ и се прилага в различни обществени области. „Социалните помощи са твърде щедри, обезкуражават хората да работят, създават паразити“ – манипулацията вече е необорима. Тя се е превърнала в нещо като аксиома – твърдение, което не подлежи на доказване, но изглежда очевидно. Ако смятате, че: 1) някой получава повече от социални помощи, отколкото друг от работа; 2) детските надбавки са източник на богатство; 3) инвалидите у нас са нереално много и всичко това води социалната система и държавата до колапс, обърнете внимание на следващите редове. Посочената информация е официална и достъпна. Навсякъде, където е възможно, са дадени препратки към източниците. Струва си да проверите дали популярни говорещи глави не ви правят на глупаци, нали?

II. Сива бедност

Материални лишения

По последни данни на Евростат¹⁰, България е сред страните в Европейския съюз с най-много граждани, живеещи в тежки материални лишения. Макар общо ситуацията в ЕС да се подобрява, в България тя се влошава – почти 2,5 млн. души се затрудняват или не могат да покрият сметките си за комунални услуги, да поддържат дома си достатъчно топъл, да покриват жизнените си нужди. За 2015 г. увеличението е с един процент спрямо предходната година. По този показател ние сме далеч зад Румъния, предходната по бедност държава-членка. Единствените други две държави, в които броят на крайно бедните се повишава, са Гърция и Литва.

Дял на гражданите, които живеят в материални лишения, 2015 г.¹¹

Линия на бедност

Официалната линия на бедност се определя с постановление на Министерски съвет. Любопитен факт е това, че при изчисляването ѝ се определя с какви храни трябва да разполага един човек, за да може да съществува. Разиграват се различни сценарии, при които трябва да се осигурят минимум 2 700 килокалории на еквивалентна единица¹². Линията на бедност за 2016 г. е

10 „Сериозни материални лишения – ранни прогнози за 2015 г.“, Евростат <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7231454/3-14042016-BP-EN.pdf/837178ca-f682-4923-8627-27767201816d>

11 За държавите, за които още няма данни за последната година, са ползвани данни за 2014 г.

12 За определяне на еквивалентните единици в едно домакинство се използва скала на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие. На всеки член от семейството се присъждават различни

300 лв. Тя осигурява повече килокалории от определения минимум, но, за да си ги набави, човек трябва да консумира основно хляб и олио (~43% от нужните килокалории). В следващата таблица могат да се проследят равнищата на минималните възнаграждения и линията на бедност в България за периода 2007-2015 г. в лева на месец (данните са за месец декември на съответната година).

Година	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Минимална заплата	180	220	240	240	270	290	310	340	380
Линия на бедност	152	166	194	211	211	236	241	251	286

Минимална работна заплата

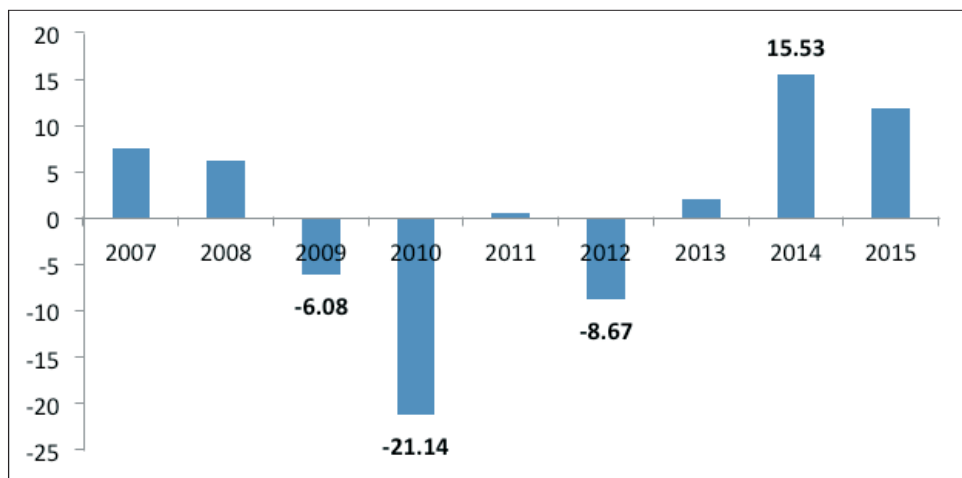
На пръв поглед МРЗ винаги е малко над линията на бедност. Но това са брутният равнища на заплащане на труда. След приспадане на данъци и осигуровки (в България минималните възнаграждения не са освободени от данък върху доходите) в три от разглежданите девет години МРЗ е в размер, който не може да покрие жизнените нужди на работника, дори и да предположим, че той живее сам и няма семейство и деца, които да издържа. А максималният доход, който му остава над линията на бедност за разглеждания период, е 15,53 лв. през 2014 г.

През 2016 г., след последното увеличение, МРЗ е 420 лв. Това е първата година през последните десет, в която доходът на работниците с минимални заплати е 30 лв. над линията на бедност. Въпреки че нараства ежегодно (с изключение на 2010 г.), минималната работна заплата не може да осигури нормални условия на живот на работниците и техните семейства. Това води до формирането на група от работещи бедни. Според изчисления на експерти, тя обхваща над 600 хил. български граждани.

тегла: първият възрастен на 14 и повече години получава тегло единица, вторият възрастен на 14 и повече години получава тегло 0,5 и всяко дете под 14 години получава тегло 0,3. Теглата се присъждат на всеки член от домакинството и се сумират, за да се получи еквивалентен размер на домакинството. Т.е. едно четиричленно семейство с две деца под 14 години ще има тегло 2,1, не 4.

Разполагаме доход над линията на бедност

Здравнонеосигурени лица

Приблизителна оценка на хората в най-затруднено икономическо състояние се прави в анализ на Националната агенция за приходите¹³. Той беше огласен след запитване към министъра на финансите, отправено в рамките на парламентарния контрол. Според неговия отговор, здравно неосигурените лица към 30.11.2013 г. са 2 034 000 или 27,6% от българското население според последното преброяване през 2011 г. За половината от тях се предполага, че живеят в чужбина и затова не се осигуряват в България. Има и хора, които не познават здравното законодателство, както и немалка част, която работи, но не на трудов договор, и предпочита да не се осигурява.

В най-тежко състояние е категорията, включваща трайно безработни и/или финансово затруднени лица. Тя обхваща 460 000 граждани, които знаят за задълженията си за деклариране и внасяне на здравноосигурителни вноски, но са трайно безработни, лица с ниски или без никакви доходи.

Безработни

Едни от най-уязвимите групи са лицата без работа. По данни на НОИ¹⁴, средният им брой за 2015 г. е 330 816. От тях 73% не получават обезщетение за безработица – нямат трудов стаж или е изтекъл срокът, в който имат право на обезщетения. В тази група влизат и трайно безработните

13 Отговор на министъра на финансите на зададен въпрос в рамките на парламентарния контрол <http://kzg.parliament.bg/pub/PK/144583%D0%BE%D1%82%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%20%20454-06-35.docx> (последно посетен на 18.04.2016 г.)

14 Статистически бюлетин за регистрираните безработни лица с право на парично обезщетение през 2015 г., НОИ http://www.nssi.bg/images/bg/about/statisticsandanalysis/statistics/bezrobotica/unempl_2015f.pdf

лица, които нямат работа повече от една година. Те може да са получавали обезщетение, но срокът вече да е изтекъл, тъй като максималният срок, за който се покрива този осигурителен риск, е една година, дори на служители с трудов стаж над 25 години.

Средният брой български граждани, получавали обезщетение за безработица през 2015 г., е едва 90 192. В общия случай размерът и продължителността (4-12 месеца) на плащането зависи от осигурителния стаж. Обезщетението е 60% от осигурителния доход на лицето, въз основа на който са правени вноски през последните 2 години. В голяма част от случаите – поради малък стаж или рестриктивна социална политика, хората получават минимално обезщетение, което е в размер на 7,20 лв. на ден. Поради тази причина 70% от безработните с право на обезщетение през 2015 г. са получавали под 300 лв. на месец – 63 054 лица са в групата на бедните, макар да са работили и да са се осигурявали. Т.е. трайно безработните, които не получават обезщетение, и лицата с ниски обезщетения общо добавят 303 678 души към групата с ниски или никакви доходи.

Пенсионери

Общият им брой е 2 178 123, а средният размер на пенсията за 2015 г. – 321,78 лв.¹⁵ Справката на НОИ показва, че 57,7% от пенсионерите получават пенсии и добавки под 300 лв. месечно – 1 258 104 български пенсионери могат да бъдат добавени към групата на хората с недостатъчни доходи, ако приемем, че 300 лв. е линията на бедност.

Оценка

Точният брой на бедните българи не може да бъде определен. Използват се различни методики за оценка: 2,5 млн. живеят в материални затруднения (Евростат); 600 000 са работещите бедни (експертни оценки); 460 000 – здравнонеосигурените, поради дълбока бедност (НАП); 303 678 са безработните с ниски или никакви доходи; почти 1,3 млн. са пенсионираните граждани, които изпитват материални лишения. Общият брой на социално слабите с висока степен на достоверност е сумата на последните четири групи, а именно **2 621 782 български граждани** или 36% от населението¹⁶.

Тази оценка се базира на редица други експертни анализи. Официално изчисление на реалния брой на нуждаещите се от подкрепа в България няма. Детайлни данни, необходими за по-прецизни изследвания, също липсват. Но

---

15 Статистически бюлетин пенсии към 31.12.2015 г., НОИ <http://www.nssi.bg/images/bg/about/statisticsandanalysis/statistics/pensii/STATB42015.pdf>

16 Според Преброяване на населението и жилищния фонд на Република България 2011, броят на българските граждани е 7 364 570 души http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011_Age.xls

за да се борим с бедността, трябва да знаем конкретните ѝ измерения. Затова първа стъпка към определяне на адекватни мерки за социално подпомагане би трябвало да бъде изработването на методология за изчисляване на сивата бедност. По подобие на сивата икономика, тя остава извън официалната статистика. Но въпреки че е документално невидима, сивата бедност безспорно съществува. Социалните помощи не само не успяват да извадят нуждаещите се от бедността – те са недостатъчни, за да осигурят дори прехрана за крайните получатели. А хората в неизследваната и необхваната част – сивата бедност, изобщо не попадат в графите на социалните служители и нямат възможност да получат и тези минимални социални помощи.

III. Социални помощи – Видове

Основната институция, ангажирана с администриране на социални помощи, е Агенцията за социално подпомагане. Интернет сайтът на АСП има нужда от редица подобрения, но годишните отчети на Агенцията са детайлни¹⁷. Те са и основният източник на информация за видовете и размерите на изплащаните помощи на гражданите, които се вписват в законовите изисквания за достъп до подпомагане. Лицата в сива бедност не се регистрират и за тях не се отделят средства от държавния бюджет.

Помощите биват месечни и еднократни. **Месечните** се полагат на хора с перманентно ниски доходи и/или увреждания. Могат да се обособят в следните групи: диференциран минимален доход (за крайно нуждаещи се по чл. 9 от ППЗСП), детски надбавки, месечна помощ за отглеждане на дете до 1-годишна възраст, месечна доплата за деца с трайни увреждания, доплаты за социална интеграция. Това са видовете подпомагане, които обхващат повече български граждани и за тях се правят по-значими плащания. Останалите са незначими и като брой получатели, и като средства.

Над 42% от бюджета на АСП се отделя за изплащане на детски доплаты. Следващото голямо перо са доплатите за социална интеграция, които се отпускат на хора, в т.ч. и деца, с увреждания – 15% от бюджета. 9,5% съставляват месечните доплаты за деца с увреждания и **по-малко от 6% от социалното подпомагане е насочено към лицата в крайна нужда** – чл. 9 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане.

Целевите помощи за отопление са специфични в този смисъл – не се изплащат еднократно, но не са и ежемесечни. Получават се месечно, но само през зимния сезон. Тъй като броят на техните получатели често се приема за измерител на броя на бедните граждани, ще ги разгледаме отделно.

Еднократните помощи се изплащат при инцидентно възникнала нужда. Тук ще разгледаме помощите при раждане на дете, за близнаци, на майки-студентки, за бременност, за първокласници, за снабдяване с медицински изделия и помощни средства. Съществуват и други видове помощи (напр. за подпомагане при бедствия, преустройство на жилище, лекарства на ветерани от войните и военноинвалиди), но броят на техните получатели е пренебрежимо малък и разходите за тях са незначителни. Най-значими сред еднократните помощи, като дял от бюджета на АСП и като брой получатели, са помощите при раждане на дете. Въпреки това те са по-малко от 3% от всички разходи за социално подпомагане.

---

17 Отчетите на АСП http://www.asp.government.bg/ASP_Client/ClientServlet?cmd=add_content&lng=1&sectid=12&s1=207&selid=207

Месечни помощи

1.1 Гарантиран минимален доход

През последните години разговорът за въвеждане на безусловен базов доход (ББД) стана по-интензивен, като много от привържениците му в България искат различни ограничения за получаването му, въпреки че по дефиниция той трябва да е безусловен. Всъщност в българската социална система вече има базов доход, който обаче се получава при изпълнение на определени условия. Размерът на гарантирания минимален доход (ГМД) се определя с постановление на Министерски съвет, но не е актуализиран от 2009 г. Оттогава е 65 лв., а в продължение на повече от десетилетие преди това е 55 лв. **Това е основната, най-универсална и достъпна социална помощ, която получават хората в абсолютна бедност, ако въобще успеят да се класират.**

Правото на подпомагане зависи от възрастта, семейното положение, здравословното и имущественото състояние на лицето. Поради това месечните помощи са специфични за всеки отделен случай, като за различните групи граждани се определя диференциран минимален доход (ДМД). Размерът му е описан в чл. 9 от Правилника за прилагане на Закона за социалното подпомагане¹⁸. Критериите за получаване са крайно рестриктивни. Описани са детайлно в чл. 10-12 от същия правилник. Тук ще отбележим само тези, които най-силно ограничават достъпа на реално социално слаби граждани до подпомагане. Кандидатът трябва да удовлетворява следните условия:

- да не притежава жилище, което може да бъде източник на доходи – това означава, че не бива да обитава повече от нужния му брой стаи. Предполага се, че останалите може да отдаде под наем и да преживява с постъпленията от тях.
- да не притежава лични влогове над 500 лв.;
- да не е отказал оземляване;
- да не е продавал или дарявал имоти (къщи, апартаменти, земи, гори – гори и идеална част от тях) в последните 5 години;
- да е регистриран като безработен в дирекции „Бюро по труда“ минимум 6 месеца преди кандидатстването и да не е отказвал предложена му работа;

---

18   Правилник за прилагане на закона за социално подпомагане
<http://lex.bg/laws/ldoc/-13038592>

- ако е в трудоспособна възраст, да полага общественополезен труд по 14 дни в месеца, 4 часа на ден;
- от сумата, която би получило едно домакинство/лице от социални помощи, се приспадат всички други доходи.

В допълнение към описаните бариери пред достъпа до тази социална помощ обръщаме внимание и на допълнителен способ за ограничаване на нуждаещите се: **достъпът се определя не според чистите, а според брутните доходи на кандидатите.** А най-всеобхватните социални плащания се намаляват с размера на брутните доходи, преди да бъдат изплатени, ако бъдат отпуснати изобщо. Потенциалната помощ се намалява дори с размера на евентуално получените детски надбавки. **Пример:** Ако диференцираният минимален доход на цялото домакинство е 300 лв., но някой от възрастните членове е работил и е получил 200 лв. бруто, и домакинството получава детски надбавки за едно дете (37 лв.), то ДМД – възможната социалната помощ, ще бъде 63 лв. ($300-200-37=63$). Без значение, че домакинството всъщност не разполага с пълното възнаграждение от 200 лв., тъй като от него се удържат данъци и осигуровки.

Диференцираният минимален доход по групи – възможният размер на помощите според профила на кандидатстващия за социална помощ – освен в Правилника за прилагане на Закона за социалното подпомагане може да бъде открит на сайта на Дирекции „Социално подпомагане“¹⁹. Таблицата е направена разбираемо, включва и коефициенти за достъп до целева помощ за отопление²⁰, затова ще я използваме и тук (Приложение 1). Помощите за възрастни хора са в границите 42,90 лв. – 107,25 лв. **Максималният размер за здрави хора в трудоспособна възраст и състояние е 65 лв.** А за децата, ако не учат или посещават училище, но имат повече от 5 неизвинени отсъствия или нямат медицинска бележка за преминати профилактични прегледи и имунизации, размерът на месечните помощи е или 13 лв., или 19,50 лв.

Отчетите на АСП сочат, че за 2015 г. са подпомогнати 52 279 лица и семейства, като **средномесечният размер на помощта за едно домакинство е 84,67 лв.**

19 Максимални доходи и коефициенти за получаване на месечна парична и целева помощ за отопление pomosti.oneinform.com/socialni-pomosti/

20 Наредба № РД-07-5 от 16 май 2008 г. за условията и реда за отпускане на целева помощ за отопление <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135588875>

1.2 Месечни помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование

Това са така наречените детски надбавки. Преди 2000 г. са изплащани за всички български деца, без значение какъв е доходът на родителите им. Световната банка обаче започва да настоява детски надбавки да не се изплащат на всички деца²¹. Иска въвеждането на критерии, по които да бъдат филтрирани само децата от най-бедните семейства. Среца отпор²², тъй като се оказва, че мярката ще засегне малко семейства, а разходите за административната работа по профилирането на домакинствата ще бъдат по-високи от евентуално спестените средства. Към този момент месечните помощи за отглеждане на деца се изплащат към заплатите на родителите, без излишна бюрокрация. В допълнение общественото мнение се противопоставя на реформа, която разделя децата. След години натиск финансовите институции все пак успяват да наложат тази мярка.

Днес семействата със средномесечен брутен доход на член над 350 лв. за последните 12 месеца нямат право на добавки за отглеждане на деца до 18-годишна възраст. Тази граница се определя ежегодно със Закона за гържавния бюджет и не е променяна от 2009 г. Преди това се от юли 2016 г. да стане 400 лв. Това означава, че **семејство с дете, в което родителите получават по 600 лв. заплата (чисто 470 лв.), към момента нямат право на детски надбавки**. За да получат помощта, родителите подават набор от документи в агенция „Социално подпомагане“. За целта трябва да бъдат изпълнени редица допълнителни критерии като: детето да ходи на училище или в подготвителна група в детска градина, да е ваксинирано, да няма неизвинени отсъствия. Всичко това, за да получава семейството по 35 лв. месечно. Комбинацията от загуба на време и унижение отблъсква немало граждани.

Размери на месечните детски надбавки в лева (2007–2016 г.)²³

Година	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	до юни 2016	от юли 2016
Максимален брутен доход на член от семейството в лв.	200	300	350	350	350	350	350	350	350	350	400
1-во дете	18	25	35	35	35	35	35	35	35	37	37
2-ро дете	20	25	35	35	35	35	35	50	50	48	48
3-то дете	20	25	35	35	35	35	35	35	35	45	45
4-то дете	20	25	35	35	35	35	35	35	35	10	10
Всяко следващо дете	20	25	35	35	35	35	35	35	35	20	20

21 Проект за реструктуриране на социалната закрила в България, Световна банка <http://documents.worldbank.org/curated/en/2001/06/1551971/bulgaria-social-protection-adjustment-loan-project>

22 Социалното министерство отказа 40 млн. долара от Световната банка, в-к „Капитал“, 14 юли 2000 г., http://www.capital.bg/biznes/finansii/2000/07/14/203946_socialnoto_ministerstvo_otkaza_40 mln dolara_ot/

23 Закон за гържавния бюджет за съответната година.

Маркираните позиции показват от кое поредно дете се променя месечната надбавка. През 2016 г. беше въведен нов начин за определяне на тези месечни помощи. Те вече не се определят на дете според поредността, а кумулативно за всички деца в едно семейство. В горната таблица са разделени, за да може да бъдат сравнени с тези от предишни години. Най-значимото увеличение през разглеждания период е през 2009 г., когато помощта се увеличава с 40% за всички деца, без оглед на тяхната поредност. Пет години по-късно добавката се увеличава с 20%, но само за второ дете.

Интересна е промяната през последната година – сумата за две деца остава непроменена, за едно и три деца леко се увеличава, но за четири и повече рязко се орязва. Основният аргумент за подобна реформа беше, че така се насърчава тридетният модел. **Всъщност тя по-скоро наказва семействата с 4 и повече деца, отколкото насърчава тези с три деца.** Бяха санкционирани още по-тежко семействата, чиито деца имат повече от 5 неизвинени отсъствия от училище, като тази помощ вече им се отказва в продължение на една година от регистрирането на отсъствията. Тази санкция засяга само най-бедните домакинства. Ако дете от семейство, което не получава социални помощи, отсъства от училище, то не се наказва. Изглежда целта е не децата да посещават редовно училище, а да се спестят средства и то от социално слабите. С промените бяха спрени и детските надбавки за деца, които са станали родители – важен детайл е, че тази „реформа“ наказва само момичетата, станали майки, тъй като малолетните и непълнолетни бащи всъщност не могат да бъдат „уличени“ в бащинство. А на майките под 18-годишна възраст помощта се предоставя в натура, по преценка на социалния работник. По оценки на Министерство на труда и социалната политика, в България има около 3 300 непълнолетни майки²⁴.

Приблизително с това се изчерпват направените промени, които трябва да се борят с демографската криза. Ако изобщо може да се въздейства върху раждаемостта с плащания, покриващи едва 50% от месечната такса за детска градина в столицата.

За децата с увреждания размерът на добавката е два пъти по-висок от това за първо дете – 74 лв. за 2015 г.

Семейните помощи за деца са помощите с най-голяма тежест в бюджета на Агенцията за социално подпомагане. 42% от средствата, които Агенцията администрира, се изплащат под формата на детски надбавки. Към 2015 г. месечни помощи получават семейства на 741 364 деца. През разглеждания период те непрекъснато намаляват, с изключение на 2009 г. За послед-

---

24 Наг 3300 непълнолетни майки получиха ваучери за помощи в натура, МТСП <http://www.misp.government.bg/index.php?section=PRESS2&prid=480>

ните 10 години броят на децата, за които се изплащат детски надбавки, е намалял с 11%.

Помощи имат възможност да получават родителите на деца до 18-годишна възраст или до завършване на средното им образование. Сравнение на данните на АСП с броя на лицата до 19-годишна възраст от Преброяването на населението от 2011 г. показва, че почти 532 000 деца не получават детски надбавки. Част от тях са завършили средно образование, друга част са отпаднали от училище, но има и деца, които не получават помощи, защото семейството им не изпълнява доходните критерии, нямат имунитети или родителите им са се отказали да кандидатстват въобще. **16% от децата до 14-годишна възраст към 2011 г.** също не получават детски надбавки. При това тук говорим за най-всеобхватната социална помощ в България.

1.3 Месечна добавка за деца с трайни увреждания

Децата с увреждания получават в допълнение още една месечна добавка към обичайната. Целта е да се подпомогне отглеждането им в семейството, за да не бъдат изоставяни в социални домове, където не могат да получат необходимите грижи. Държавата поема част от разходите на семействата и така стимулира и подпомага процеса на интеграцията на децата в обществото. Месечната добавка е и предпоставка за повишаване на възможностите на децата с увреждания за образование, успешно развитие и адаптация. До 2012 г. важи правило размерът ѝ да е 70% от минималната работна заплата. След това размерът се определя ежегодно в Закона за държавния бюджет. От 2013 г. е размерът ѝ е актуализиран, но старото правило за изчисляване не е върнато. Към последната разглеждана тук година (2015 г.) добавката е 240 лв. – тоест, тя е под нивото, което би имала, по правилото за 70-те процента.

Размерът на това подпомагане, на фона на останалите социални помощи, не е нисък, макар че едва ли е достатъчен за покриване на финансовите тежести, които води след себе си инвалидизацията. Поради това, въпреки относително малкия брой деца, които получават помощите – 25 599 за 2015 г., тежестта им в общите разходи на Агенцията за социално подпомагане е почти 10%.

1.4 Месечни добавки за социална интеграция

Това са добавки, отпускани на хора с трайни увреждания след решение на ТЕЛК – лекарска комисия, удостоверяваща увреждането въз основа на направени медицински изследвания. Видът на помощта зависи от нуждите и степента на увреждане на лицето. Добавките, които се ползват най-често и имат най-висок дял (83% за 2015 г.) от всички месечни плащания за социална

интеграция, са за **лекарства и диетични храни и за транспортни услуги**. Размерът на всяка от тях е 15% от гарантирания минимален доход – 13 лв.²⁵

Помощта цели подобряване на социално-икономическото състояние на засегнатото лице и неговото семейство. Законодателят твърди, че тя ще спомогне и за интеграцията на хората с увреждания. Размерът на помощта е пренебрежимо нисък, поради което едва ли може да се очаква да повиши шансовете на инвалидизираните лица, но общият размер на изплатените добавки е 15% от администрираните разходи на АСП, поради това, че над половин милион български граждани са с някаква степен на увреждане. Над 21 000 от засегнатите са деца.

1.5 Месечни помощи за отглеждане на дете до навършване на една година

Това са помощи, които заместват пълноценното майчинство. Получава се от жени, които нямат достатъчно трудов стаж (или нямат никакъв стаж) и при които доходът на член от домакинството е под 350 лв. (за 2015 г.). Тези помощи се предоставят и за отглеждане на дете с увреждания²⁶ – в такива случаи продължителността им е 2 години и доходът на семейството няма значение.

Ежемесечните средства са в размер на 100 лв. за период от една година. За сравнение майчинството през първата година на жените, които го получават по реда на Кодекса за социално осигуряване (т.е. това е осигурителен риск, за който те са правили ежемесечни вноски), е минимум в размера на минималната работна заплата. Стандартният размер е 90% от брутното трудово възнаграждение. Тъй като сивият икономически сектор в България е почти една трета от цялата икономика, често майчинството е по-ниско, поради факта, че работещите се осигуряват на по-ниски суми, отколкото реално получават под формата на трудови възнаграждения. Разбират, че това е проблем, едва когато им се наложи да си вземат отпуск по майчинство, болнични или когато останат безработни.

Този помощ не е променяна през разглеждания период, макар че инфлацията от януари 2007 г. до януари 2016 г. е 30,8% – т.е. с отпуснатите средства могат да се закупят много по-малко стоки и услуги. Към 2015 г. такава месечна помощ получават 18 593 жени-майки. В сравнение с 2007 г. броят им е намалал с над 21%.

---

25 Чл. 25 и 29 от Правилника за прилагане на Закона за интеграция на хората с увреждания <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135497213>

26 Чл. 8, ал. 3 от Закона за семейните помощи за деца <http://lex.bg/en/laws/ldoc/2135441920>

Целева месечна помощ за отопление

Кандидатите трябва да отговарят на почти всички условия, на които трябва да отговарят и крайно нуждаещите се от месечната помощ за базови нужди по чл. 9 от ППЗСП (вж. частта „Гарантиран минимален доход“). Единственото, което не се изисква от ползвателите на помощи за отопление, е в замяна да извършват обществено полезен труд. Основната разлика между двата типа помощ е предположението, че с ДМД човек трябва да осигури съществуването си (много трудна задача с 65 лв. на месец), а помощта, която разглеждаме в момента, е конкретно за отопление. Освен това целевата помощ за отопление не се намалява с размера на евентуално възникнали допълнителни доходи на кандидата, за разлика от помощта по чл. 9 от ППЗСП. В някои от случаите ползвателите изобщо не получават пари, а АСП покрива сметките като превежда дължимите суми директно на доставчиците като например топлофикациите.

Достъпът до тази помощ е по-улеснен от достъпа до гарантиран минимален доход. Тук се прилагат по-високи коефициенти, съответно допустими са лица и семейства и с малко по-висок доход, отколкото при ГМД – месечната помощ, с която крайно нуждаещите се трябва да оцелеят (виж Приложение 1). Предвидено е и допълнително облекчение за пенсионери – преди да се оцени дали доходът им е недостатъчен, получаваната пенсия се намалява с определен коефициент, който от 2015 г. беше определен на 1,269. **Пример:** Ако пенсионер е на възраст над 75 години, живее сам и получава пенсия в размер на 250 лв., тя трябва да се раздели на посочения коефициент. Резултатът е 197 лв. – с пет лева под максимално допустимия доход, следователно този човек ще има възможност да получи помощ за отопление. Ако обаче пенсионерът е между 65 и 75 г., той ще бъде отхвърлен, тъй като максимално допустимият доход за неговия профил е 193,62 лв.

Помощта се отпуска през пет месеца от годината през зимния сезон (ноември-март). Размерът ѝ е 72,20 лв. на месец или 361 лв. за целия сезон. За последната отчетна година целева помощ за отопление е била отпускана на почти 240 хил. лица и семейства. Това са 185 хил. получатели повече в сравнение с онези, които ползват гарантиран минимален доход, макар условията за достъп да са почти идентични. Единственото видимо обяснение е, че допълнителната група е съставена в голямата си част или изцяло от пенсионери, поради улеснения за тях достъп до помощите за отопление.

Адекватен ли е обхватът на помощите за отопление?

Помощта се получава въз основа на критерии за лице, но понякога се ползва от цяло домакинство. Ако предположим, че всички подпомогнати не са единични лица, а домакинства, и умножим броя на получателите по средния размер на българските домакинства (2,4 души според Преброяване на населението 2011), резултатът ще бъде максималния възможен брой хора, ползвали помощи за отопление – почти 570 хил. души. Има ли хора, които се

нуждаят от тях, но не ги получават? Категорично, макар че точна оценка за нуждаещите се все още няма. От началото на 2016 г. междуведомствена работна група обмисля определение за „енергийна бедност“. Но публикуваните данни на Евростат²⁷ сочат, че 39,2% от българските граждани през 2015 г. нямат възможност да поддържат домовете си топли. И това е една от най-умерените оценки за броя на засегнатите. Отново според данните на НСИ от Преброяване 2011 това означава, че 2,9 млн. български граждани имат нужда от подпомагане.

Целевите помощи за отопление формират едва 5% от администрираните от АСП разходи. Тази помощ стига до максимум 570 хил. души, а нуждаещите се са 2,9 млн. Определено критериите за достъп са неадекватни и са конструирани така, че много от бедните не могат да ползват помощта. Те също са част от сивата бедност.

Еднократни помощи

2.1 Еднократни помощи при раждане на дете

Както подсказва името, целта е да се подпомогнат семействата на живородените деца. Като част и от демографската политика, тази помощ се полага на всички български граждани, без оглед на техния доход. Поне засега. Помощта за първо дете е 250 лв., за второ – 600 лв. и по 200 лв. за всяко следващо. Заложен е стимул за двудетно, не за тридетно семейство, макар правителствата да твърдят, че провеждат политика за насърчване раждането на три деца. Единствената специфика тук се отнася до родените близнаци – ако това е първо раждане на майката или второ (при живо първо дете), се изплащат по 600 лв. на всеки от близнаците, като за второ дете.

През 2015 г. помощи при раждане са изплатени за 67 523 деца. В сравнение с 2007 г. броят им е спаднал с 3%. Сред еднократните помощи, тези за раждане са с най-висок бюджет, поради относително високия брой получатели.

2.2 Еднократна парична помощ за отглеждане на близнаци

В допълнение към предишната помощ, родителите на близнаци имат право и на още едно еднократно подпомагане. За всяко от децата се полагат по 1 200 лв. На практика, ако в семейството се родят две деца едновременно и едното от тях е второ (без значение дали са 1-во и 2-ро или 2-ро и

---

27 Не възможност да поддържат домовете си топли, Евростат http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_mdcs01

3-то), родителите ще получат 2 X 600 лв. плюс 2 X 1200 лв. – общо 3 600 лв. Както при предишната, достъп до тази помощ имат всички семейства с близнаци, без значение какъв е месечният им доход.

2.3 Еднократна помощ за отглеждане на дете от майка студентка

Това подпомагане е въведено през 2009 г. Размерът на помощта е 2880 лв. и се полага на студентки, които учат в редовна форма на обучение. На месечна база това означава, че майката студентка получава по 240 лв., колкото е минималната работна заплата към годината на въвеждане на помощта. Доходът не се взема предвид при отпускане на тези средства. Броят на получателите нараства ежегодно, като през 2014 г. бележи ръст от 59%.

Година	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Брой получатели	1 434	1 934	2 344	3 090	4 532	7 207	4 079
Изменение		34,9%	21,2%	31,8%	46,7%	59,0%	-43,4%

Съмненията за злоупотреби – а именно, че бременни започват да следват, само за да получат тази помощ, след което прекратяват следването си, водят до промени в нормативната уредба. От юли 2015 г. подпомагането се полага само на студентки, които не са осигурени и не получават майчинство по общия ред – Кодекса за социално осигуряване.

В допълнение, според промените, помощта вече се изплаща на два пъти, като вторият транш се отпуска след представяне на удостоверение за записан следващ семестър. Така броят на отпуснатите еднократни помощи за студентки през 2015 г. бележи огромен спад – с над 43%.

2.4 Еднократна помощ при бременност

Право на тази помощ имат бременните жени, които нямат право на обезщетение по Кодекса за социално осигуряване. За да я получат, средномесечният доход на член от семейството не трябва да надвишава 350 лв. Размерът ѝ е 150 лв. и не е актуализиран от въвеждането на тази помощ през 2004 г., т.е. от 12 години. За последната отчетна година (2015 г.) броят на подпомогнатите бременни бедни е 15 660 – с 19% по-малко от 2007 г.

2.4 Еднократна целева помощ за първокласници

Еднократната целева помощ за ученици цели да се подпомогнат семействата при закупуването на облекло, обувки и учебни помагала и пособия, необходими за започване на учебната година. Предоставянето на тези средства не е само финансова помощ на семейството, но и стимул за

посещаване на училище и възможност за равен шанс на първоклашниците. В първите години от въвеждането, т.нар. социална инвестиция се предоставя под формата на стоки. Срецу този подход са заведени и спечелени редица дела, в които ищците доказват, че биха могли да ползват средствата за по-необходими от предоставените им стоки, като например за учебни помагала²⁸. През 2008 г. помощта е предоставяна отчасти в натура (на стойност 120 лв.) и отчасти в пари (30 лв.). След това подпомагането е само в пари: до 2012 г. – 150 лв., след това – 250 лв.

Право на помощта имат деца, които са записани в първи клас на държавно или общинско училище. Прилага се доходен критерий – средствата се полагат само когато средномесечният доход на член от семейството не надвишава 350 лв. Ако детето не посещава редовно училище до края на първи клас, семейството трябва да върне получените средства. През 2015 г. тази помощ е отпусната на 44 721 деца, които постъпват в училище за първи път. Ежегодно около 20 хил. от първолаците не получават помощ.

2.5 Помощни средства, приспособления, съоръжения и/или медицински изделия

Хора с увреждания или заболявания, които ги правят трудноподвижни, водят до залежаване, глухота, слепота и пр. имат право на средства за закупуване на приспособления, които да облекчат трудностите, породени от заболяването. За това подпомагане не е нужно решение на ТЕЛК – млади хора, пострадали инцидентно, или такива на преклонна възраст, но без ТЕЛК, също могат да ползват медицински изделия за облекчаване на ежедневните дейности. Част от възможните помощни средства са антидекубитален гюшек (предпазва от поява на рани при лежачоболни), патерици, стол за тоалетна и баня, инвалидна количка, слухов апарат и пр.

В отчетите на АСП не се уточнява на колко нуждаещи се са отпуснати пари за медицински изделия и съоръжения, но общият им размер за 2015 г. е малко над 52 млн. лв. – ръст от 27% спрямо предходната година. За медицински пособия годишно се отделят почти толкова средства, колкото за оцеляване на крайно бедните граждани (ГМД или чл. 9 от ППЗСП). Бюджетът е твърде разточителен за помощни средства за болни или е силно ограничен за крайно бедните?

---

28 Пример: дело в Пловдивския административен съд срещу заповед на Директора на дирекция "Социално подпомагане" Пловдив, <http://www.adms-pv.bg/spravki/dela/SD/0161d807/80831808.htm>

IV. Плащания, които не са социални помощи

Щурмът срещу социалните права не се ограничава до помощите, отпуснати от Агенцията за социално подпомагане. След години налагане на неолиберални тези, че българските граждани „мързелуват“ и „паразитират“ в резултат от „разточителните“ социални помощи, на прицел е взето не само подпомагането за най-нуждаещите се. Започва вече да се оспорва и нуждата от обезщетенията по някои осигурителни рискове като безработица и майчинство. За да имат право да получат въпросните обезщетения, гражданите отчисляват ежемесечни вноски от трудовите си възнаграждения. Тоест те се застраховат в обществената солидарна система. Накратко за двете обезщетения:

Майчинство – в България продължава 2 години. През първата размерът на майчинството е 90% от брутното трудово възнаграждение, но не по-малко от минималната работна заплата. През втората година майчинството е значително по-ниско – 340 лв. Майките са една от групите, нарочени за твърде облагодетелствани. Пробива си път мнението, че периодът на майчинство е твърде дълъг, жената се депрофесионализира, губи трудови навици, т.е. това обезщетение насърчава ретроградно поведение. Извън съмнение е фактът, че много от майките нямат алтернативни варианти, дори да искат да поверят грижите за децата си на друг: не могат да си позволят да платят на гледачка; в столицата няма достатъчно места в ясли и детски градини, а дори детето да бъде настанено в ясла, честите разболявания в крехка детска възраст не позволяват на майката да бъде пълноценен служител. Ползваната от някои десни икономисти, работодателски организации и експерти риторика маргинализира майките и подценява усилията по раждане и отглеждане на следващи поколения български граждани. Основна нейна цел е намаляването на обезщетенията и на срока на майчинството и оттам – увеличаване на непосредствената тежест за възпроизводството на семейството върху трудещите се.

Безработица – когато човек работи, той прави вноски за осигуряване срещу различни рискове. Ако някой от тези рискове настъпи, фондът, който акумулира средствата, изплаща обезщетение на засегнатия. Аналог на този механизъм е застрахователната дейност. Разлики между осигурителна и застрахователна дейност:

- Осигурителната система е солидарна. Основната ѝ цел е защита на гражданите при настъпване на осигурителен риск, а не формиране на печалба.

- Основна цел на застрахователната система е печалбата. Параметрите на обезщетенията и обхватът на осигурените зависят от пазарната среда и нормативните ограничения, а не от нуждите на засегнатите.

Размерът на обезщетението за безработица е 60% от средноосигурителния доход за последните 2 години, а периодът на изплащане зависи от осигурителния стаж. Ако обаче трудовият договор е прекратен по искане на служителя, по взаимно съгласие или до три години след последното ползвано обезщетение за безработица, осигуреният получава минимален размер обезщетение за безработица за минимален срок (4 месеца). Минималното дневно обезщетение е в размер на 7,20 лв. и не е актуализирано от 2011 г. Това означава, че осигурено лице, което по стечение на обстоятелствата е останало без работа например два пъти в рамките на две години и първия път е получавало нормално обезщетение, вторият път ще получава около 150 лв. месечно, без значение че от заплатата му отново са били отчислявани регулярно вноски за фонд „Безработица“.

Изводи за контрапродуктивност на разходите за безработица често са основна част от тезите на неолиберални организации, чиито представители са близки до всички правителства в България през последните десетилетия. Още по-парадоксално е, че тези експерти често работят по проекти, поръчани от наши (или чужди) държавни институции и са финансирани от бюджета, т.е. от данъците на работещите граждани.

По подобен проект (представен на семинар на тема „Отворените данни и политиките за заетост: нови подходи“) експертите заключават, че „помощите за безработица“ и субсидираната заетост не само са неефективни, но и „намаляват стимулите за намиране на работа“²⁹. Първият основен порок на доклада от този проект е погрешното базисно твърдение, че плащанията за безработица са помощи. Както вече неведнъж уточнихме, те са обезщетения за осигурителен риск. Второ – прави се извод, че трайната безработица съществува и се разраства поради демотивиращия ефект на „помощите за безработица“. Всъщност трайно безработните не получават никакви плащания за безработица.

---

29 „Как заплатите растат в условия на увеличаваща се безработица“, Дневник http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2016/02/29/2714556_kak_zaplatite_rastat_v_usloviia_na_ovelichavashta_se/ Цитатът е от все още непубликуваното изследване на неправителствена организация „Линкс“. То беше презентирано пред представители на Министерство на труда, Министерство на финансите, неолиберални тинк-танкове, синдикати и гр. експерти.

V. Примерни профили на нуждаещи се

Тук ще представим няколко типови примери на нуждаещи се и ще изчислим какви социални помощи биха могли да получат те. До голяма степен изчисленията ще са изчерпателни с уточнението, че има случаи, в които преценката дали да бъде отпусната помощ на определен кандидат е оставена на социалните работници, които решават след посещение на място. Ще пренебрегнем и някои видове помощи, които са незначителни като брой на получателите и/или като размер и честота на изплащане на средствата. Например целеви помощи за наем за последната отчетна година са получили 192 лица и семейства, като се покрива само наем за общинско жилище, ако кандидатстващите са настанени в такова.

Самотна майка

Разгледани са три примерни профила, тъй като вариантите са безброй и не могат да бъдат изчерпани.

1.1 Самотна майка с едно дете на 4 години, живее по наем

Реален случай. Жилището е гарсонiera. Разходи: наем – 300 лв.; електричество – 26,93 лв.; вода – 12,35 лв.; топла вода – 24 лв.; парно – 50,54 лв.; такса детска градина – 30 лв.; мобилен телефон – 15 лв.; телевизия и интернет – 25 лв. Общо задължителни ежемесечни разходи – 433,28 лв. (не са включени разходите за отопление), сумата не включва разходи за транспорт до работното място, храна, облекло, лекарства, допълнителни занимания за детето (спорт), култура (театър) и пр. Майката получава два пъти минималната работна заплата – 840 лв. бруто. Чистата месечна сума е 658,48 лв.

Социални помощи:

- За да отговори на изискванията на чл. 9 от ППЗСП (помощта за крайно нуждаещи се) майката трябва да получава доходи под 65 лв. за себе си и 59,15 лв. за детето (общо 124,15 лв. на месец) и да е регистрирана като безработна. Очевидно е, че в случая няма право на такова подпомагане.
- Детски доповънки – за да се получават, доходът на член от семейството трябва да е под 350 лв. В това семейство се падат по 420 лв. на месец бруто и макар че 181 лв. от трудовото възнаграждение са удържки, домакинството няма право на детски доповънки.

- Целева помощ за отопление – максималният доход за достъп на самотна майка е 177,24 лв. за възрастния и 117,18 лв. за детето (общо 294,42 лв.). Брутният доход на семейството е по-висок, т.е. нямат право и на тази помощ.

В този случай самотната майка няма право на социални помощи, макар чистият доход на домакинството, след плащане на основни разходи, да е по-малко от 225,20 лв. на месец. Разполагаемият доход през зимата е още по-нисък – 175 лв., тъй като се плаща и за отопление. Очевидно семейството е бедно, но според закона не е. Това домакинство е част от неофициалната, сива бедност.

1.2 Самотна майка с едно дете на 4 години, безработна, не живее под наем

Самотната майка е трайно безработна (повече от 1 година), регистрирана е в дирекция „Бюро по труда“, не е отказвала предложена ѝ работа. Живее в една стая, но не плаща наем. Няма имоти. Структурата на задължителните ѝ разходи е същата, като в предишния случай, но без наема, т.е. общите разходи са **133,28** лв.

Социални помощи:

- Детски добавки – за да се получат, доходът на член от семейството трябва да е под 350 лв. Това семейство няма доходи, затова получава 37 лв. месечно.
- За чл. 9 от ППЗСП (помощта за крайно нуждаещи се) майката трябва да получава доходи под 78 лв. за себе си и 59,15 лв. за детето (общо 124,15 лв. на месец) и да е регистрирана като безработна. Жената има право на подпомагане, за което ще положи обществено полезен труд 14 дни по 4 часа на ден. Размерът на помощта в нейния случай е 87,15 лв. (разликата между 124,15 лв. и детските добавки в размер на 37 лв.).
- Целева помощ за отопление – максималният доход за достъп на самотна майка е 177,24 лв. за възрастния и 117,18 лв. за детето (общо 294,42 лв.). Брутният доход на семейството е по-нисък, т.е. имат право на тази помощ.

Това семейство живее с 124,15 лв. на месец, сума с която не могат да се покриват дори сметките за комунални услуги. През зимните месеци майката има възможност да получава по 72,20 лв. за отопление; ако ползват топлоенергия, парите се превеждат директно на топлофикационното дружество. Линията на бедност е 300 лв. Следователно тази помощ не може да гарантира оцеляването на семейството. Със сигурност майката търси други източници на доход.

1.3 Самотна майка на 17 години с три деца

Ще разгледаме и този пример, защото е популярен и имаше конкретни политически последици, макар броят на тези случаи да е многократно надценен. Данните от Преброяване 2011 на НСИ сочат, че 273 жени до 19-годишна възраст имат по три деца³⁰, група до 17 г. няма. **Броят на майките от ромски произход до 19 години с три деца е 128, за другите етноси не са публикувани данни, тъй като са конфигурационни.** Допускаме, че в конкретния случай децата са на ненавършена 1, 2 и 3-годишна възраст. Семейството живее в жилище, за което не плаща наем. Майката не е регистрирана в „Бюро по труда“, но това не е бариера пред получаване на социално подпомагане, тъй като се грижи за деца под 3-годишна възраст. Децата са имунизирани с всички задължителни ваксини – условие за достъп до детски добавки.

Възможни месечни помощи:

- Детски добавки – за да има право майката да ги получава, максималният доход на член от семейството може да бъде 350 лв. Това семейство няма доходи, затова получава общо 130 лв. месечно (по новите правила от 2016 г.).
- Месечна помощ за отглеждане на дете до една година – допускаме, че най-малкото дете не е навършило 1 година. Доходите на семейството са под 350 лв. на член, следователно майката получава по **100 лв. месечно.**
- За чл. 9 от ППЗСП (помощта за крайно нуждаещи се) майката трябва да получава доходи под 78 лв. за себе си и 3 X 59,15 лв. за децата (общо 255,45 лв. на месец). Доходите на семейството са по-ниски, затова имат право на подпомагане. Размерът на помощта в този случай е **25,45 лв.** (Разликата между гарантирания доход и сумата на детските добавки плюс месечната помощ за най-малкото дете: $255,45 - (130 + 100) = 25,45$).
- Целева помощ за отопление – максималният доход за достъп на самотна майка е 177,24 лв. за възрастния и 3 X 117,18 лв. за децата (общо 528,78 лв.). Обръщаме внимание, че не тази сума ще бъде отпусната – това е границата, под която семействата имат право на подпомагане. Брутният доход на това домакинство е значително по-нисък, следователно то ще получава по **72,20 лв. през петте зимни месеца.**

17-годишната майка получава месечно 255,45 лв., с които трябва да отглежда трите си деца. Тук не включваме зимните месеци, тъй като това подпо-

---

30 Преброяване на населението и жилищния фонд през 2011 г., том 1 Население, книга 8 Раждаемост, стр. 47 http://statlib.nsi.bg:8181/isisbgstat/ssp/fulltext.asp?content=/FullT/FulltOpen/P_22_2011_T1_KN8.pdf

магане е целево – само за отопление. Само памперсите за трите деца струват 150 лв. месечно. В приложение 2 може да се види разбивка на минималните месечни разходи за бебе под 1 год. Дори децата да са хранени само с боза (често срещан случай в крайно бедните семейства), тези доходи не могат да осигурят оцеляването на семейството. **Следователно 273 български жени/деца от различни етноси на възраст под 19 години с по три живи собствени деца не биха могли да оживеят, ако разчитат само на социални помощи.**

Възрастни граждани

Ще покажем два случая през социалните помощи, които биха могли да получат хората.

2.1 Семейство възрастни на 65 г. – пенсионери, живеят на село.

Получават минимални пенсии по 157,44 лв. (2015 г.). Сумата е далеч над максималния доход за достъп до месечно подпомагане, който за съжителстващи лица е 42,90 лв., т.е. **нямат право на месечно подпомагане**. За да се прецени дали имат право на целеви помощи за отопление, пенсията се дели на коефициент 1,245 (до 2015 г.). След калкулацията относимият размер на пенсията е 126,45 лв. – отново над максималния възможен (ДМД за отопление за този профил е 108,60 лв.). **Не могат да получат и помощ за отопление.**

През януари 2016 г. в с. Рагювене, Ловешко, семейство от двама 80-годишни пенсионери почина от измръзване³¹. Те също не са получавали социални помощи. Не са се опитвали да търсят подпомагане, но и фактът, че притежават апартамент в близкото градче, би бил пречка пред получаването на помощи, тъй като се смята, че той може да бъде отдаден под наем, т.е. източник е на потенциални доходи. Дали в малкия град има кой да го наеме при обезлюдяването на цели региони? Социалната система не взема предвид такива обстоятелства.

2.2 Самотен човек на 55 г., безработен, болен (с увреждания)

- **Бездомник** – никой в България не знае точния брой на бездомните. Често те са измамени от жилищната мафия; от свои партньори, с които опитали общ бизнес; от работодатели и клиенти, които са забравили да платят дължимото; подведени от примамливи условия на банки, лихвари и зложни къщи. С невалидни лични карти, поради изтекъл

31 „КОЙ уби семейство Дишеви?“, Калин Първанов <http://a-specto.bg/koj-ubi-semeystvo-dishevi/>

срок, загубени или взети като „залог“ от лихвари. Мнозина просят, за да могат да се прехранват. Според проучване на Европейската анти-бедност мрежа – България, типичният просяк по софийските улици е мъж на около 52 години, етнически българин, бездомен и болен. Човек с такъв профил трудно може да се добере до каквото и да било подпомагане, извън кратко настаняване в социален дом и топла вечеря през зимния сезон³².

- **Живее в собствен дом** – ако е с най-тежките увреждания (над 90%) не е нужно да е регистриран в дирекции „Бюро по труда“. Възможните помощи са: подпомагане за крайно бедни по чл. 9 на ППЗСП – 81,25 лв.; месечни добавки за социална интеграция за лекарства и транспортни услуги – 26 лв.; целева помощ за отопление през зимните месеци – по 72,20 лв. Общо на месец – 107,25 лв. месечно за ежедневни разходи, далеч под линията на бедност.

Безработно лице

Социални помощи за граждани на едnodневен трудов договор – разглеждаме конкретно този случай, за да разберем дали имат почва твърденията, че социалните помощи демотивират хората да работят на полето на едnodневни договори. В голямата си част това са трайно безработни граждани, което означава, че не получават никакви обезщетения за безработица. Какви месечни социални помощи може да получава здрав човек в трудоспособна възраст и които зависят от това дали работи и какъв доход получава:

- По чл. 9 от ППЗСП (гарантиран минимален доход) основните варианти за максимално допустим доход, според профила, са: 47,45 лв., ако живее сам; 42,90 лв., ако е семеен/живее с други хора; максимумът за самотен родител е, ако гледа дете до 3-годишна възраст – 78 лв. и **не се умножава по броя на децата (!)**. Условиата за достъп включват изискване кандидатът да е регистриран като безработен и доходите му да са под посочените граници. Ако има някакви доходи, то те се изваждат от максимално допустимите и се изплаща разликата.
- Целева помощ за отопление – размерът е 361 лв. общо за пет зимни месеца. За да има право на тази помощ, кандидатстващият трябва да е регистриран като безработен и месечните му доходи през предходните 6 месеца да не са по-високи от: 151,50 лв., ако живее сам; 108,60

---

32 „Невидимите хора“, кратък документален филм за просяци и възможното подпомагане за тях <http://solidbul.eu/?p=4223>

лв., ако е семеен; 146 лв., ако съжителства с друг; 177,24 лв. за самотен родител на дете до 3-годишна възраст.

Данни за реалното заплащане по едnodневни трудови договори не са публикувани. Затова в примерите ще използваме минималния осигурителен доход за сектор „Растениевъдство“ за професиите, които не изискват специална квалификация. Месечно той е 421 лв., следователно дневното възнаграждение е 20,05 лв. (Приложение 3). Т.е. за два дни работа на полето, при възможна месечна помощ от 42,90 лв., лицето ще е загубило право на социално подпомагане, защото всеки лев доход намалява социалната помощ при прилагане на диференциран подход. **Доходите от 3 работни дни на минимално заплащане са по-високи от месечните социални помощи.** За три работни дни на полето с едnodневни трудови договори, човекът не само ще получи повече доходи, отколкото са социалните помощи, но и няма да се налага да работи 14 дни по 4 часа на ден, т.е. пълни 8 работни дни. **Това разкрива пълната несъстоятелност на аргумента, че хората отказват дори такава тежка, нископлатена работа, за да получават помощи.**

Колкото до целевите помощи – от гледна точка на доходите, дори да не беше направено изключение, лицата можеха да работят по 8 дни месечно, без това да се отрази на правото им на помощи за отопление. Защото заплащането не покрива дори минималните човешки жизнени нужди. Дебатите дали социалните помощи (42,90 лв. месечно) са причина за отказ от работа (20 лв. на ден) напомнят спор между просяци за подхвърлени подаяния и илюстрират още по-силно тежкото социално-икономическо състояние на стотици хиляди граждани на Република България.

VI. Социалното подпомагане – национални разходи

Без особени трудности в публичното пространство могат да се открият твърдения, че за издръжка на социално слабите се разходват около 4 млрд. лв. годишно. Но дали това показват данните в публичните разчети? Общите администрирани разходи от Агенцията за социално подпомагане през 2014 г. са в размер малко над 920 млн. лв.³³ Тук се включват както помощите за крайно бедни, така и тези, които се отпускат по реда на Закона за семейните помощи. **Делът на общите разходи за социално подпомагане от общите бюджетни разходи е едва 3,5%.** Според оценката, която беше направена в частта „Сива бедност“ на настоящия доклад, бедните граждани са 36% от цялото население на България. На фона на тези данни заключенията, че социалната система на страната е твърде щедра, са абсолютно несъстоятелни.

За да оценим доколко съжителстващите без брак или самотните майки са проблем за националния бюджет, отново ще се обърнем към данните от Преброяване на населението 2011 на НСИ. Ако те раждат повече с цел да получават социални помощи, би трябвало средният брой деца на една майка без брак да е относително по-висок от децата, родени в семейства с брак и/или броят на децата в семейства, които са обект на социално подпомагане, да е значително по-висок. Преброяването показва, че жените, които получават социално подпомагане (1,4% от всички жени), имат средно 1,9 деца. Половин дете над средния показател за страната. Такъв брой деца не е достатъчен дори за просто възпроизводство, камо ли за ръст на популацията. За самотните майки показателен е следния цитат от Преброяване 2011: „При фактическото семейно положение средният брой деца е малко по-голям сред жените, които са в брак, отколкото тези, които са в съжителство без брак – съответно 1,7 и 1,4. Средният брой живородени деца за жените, които не са в брак (1,0), е доста по-нисък в сравнение с посочените категории.“³⁴ **Жените без брак имат по-малко деца от тези с брак. Следователно социалните помощи не са стимул за раждане на повече деца.**

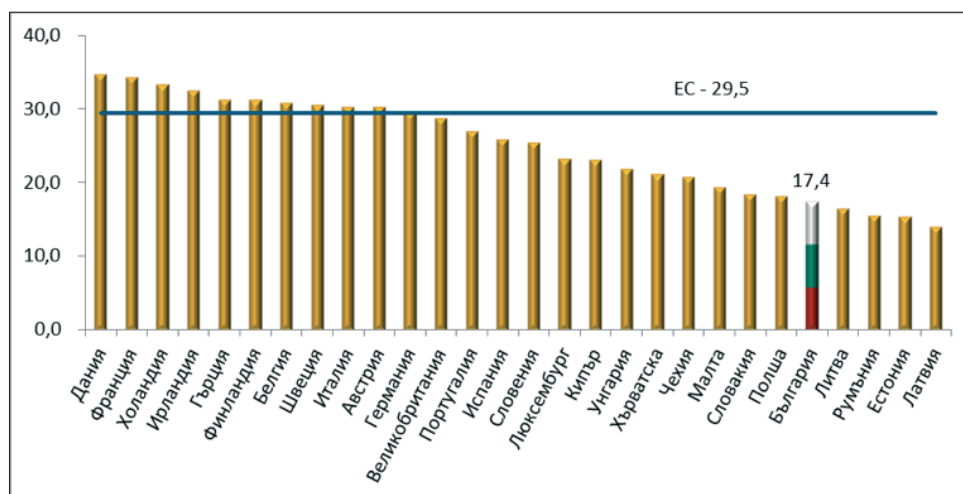
По-мощен поглед дават данните на Евростат за разходи за социална защита. Те обаче включват разходи както за социални помощи, така и за пенсии, обезщетения за безработица, подпомагане за семейства и деца, болнични, инвалиди. Тук са включени и административните разходи за

33 Използваме данни за 2014 г., тъй като за 2015 г. все още не са публикувани финалните разходи в Консолидираната фискална програма.

34 Преброяване на населението и жилищния фонд през 2011 г., том 1 Население, книга 8 Ражгаемост, стр. 18 http://statlib.nsi.bg:8181/isisbgstat/ssp/fulltext.asp?content=/FullT/FulltOpen/P_22_2011_T1_KN8.pdf

обслужване на съответните национални фондове, програми, институции. Т.е. това не са средствата, които нуждаещите се са получили, но показват доколко една държава се грижи за своите бедни и болни граждани. Последните публикувани данни са от 2012 г., но могат да служат за ориентир, тъй като в тази област значителни промени в България не са провеждани.

Разходи за социална защита като дял от БВП, 2012 г.³⁵

Отделяме едва 17,4% от БВП за социална защита, значително под средното за ЕС. По-малко социални разходи от България правят само други четири държави – Литва, Румъния, Естония и Латвия.

Пенсии

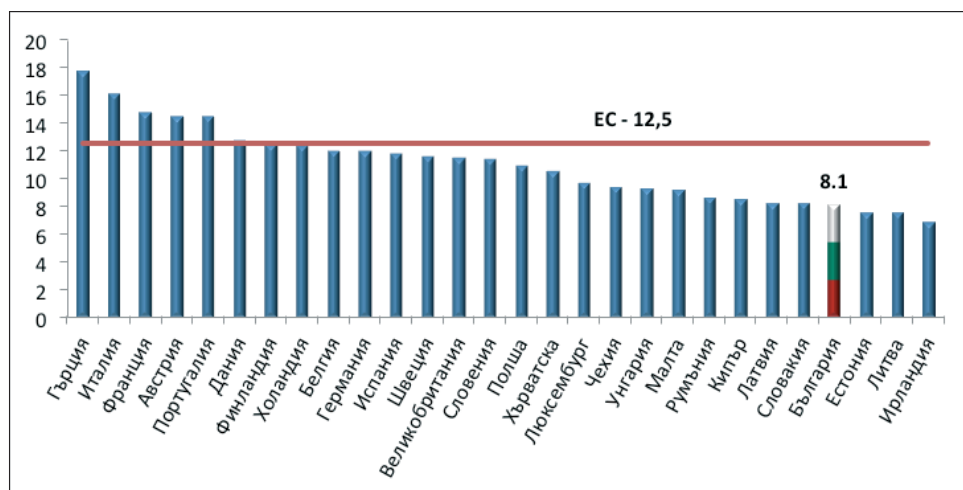
Освен социалните помощи, това е другото перо от бюджета, което често е обявявано за прекомерно високо. По последни публикувани данни за държавното обществено осигуряване 63% от приходите за пенсии са от вноски на осигурените лица и 37% от държавния бюджет³⁶. Като **дял от текущите държавни разходи**, публикувани в Консолидираната фискална програма, разходите за пенсии (част от които идват от осигурителни вноски) са 59,5%. Това не ни показва дали в България разходите за пенсионерите са твърде високи и затова ще погледнем какъв дял от брутният вътрешен продукт в България са пенсиите, като ги сравним със същите разходи в другите държави от Европейския съюз.

35 Социална защита – статистика, Евростат http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/0/06/Social_protection_statistics_YB2015.xlsx

36 Държавното обществено осигуряване през 2014 г., стр. 91, НОИ http://www.nssi.bg/images/bg/about/statisticsandanalysis/analysis/DOO_prez_2014.pdf

37 Последни пълни данни на Евростат <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?>

Разходи за пенсии, процент от БВП, 2012 г.³⁷

Едва 8% от БВП на България се използва за пенсии, при среден размер в Европейския съюз – 12,5%. По-малко пенсионни разходи имат само три други държави-членки – Естония, Литва и Ирландия.

Инвалидните пенсии са следващата област, която Министерството на труда и социалната политика ще „реформира“ поради зачестилите, според министерството, злоупотреби и твърде високите разходи. Злоупотреби има във всяка област – публична и частна. Дали те са надвишили приемливите нива, ще разберем, ако съпоставим официалния брой хора с увреждания в България с този в Европейския съюз. Според Европейския форум на хората с увреждания – официалната обединяваща организация в Европа, инвалидите с различна степен и вид затруднения са 80 млн. души или почти 16% от европейските граждани. Лицата с увреждания в България, които получават някакви пенсии или добавки към 2015 г. представляват 12% от населението.

Официалните равнища на инвалидност у нас са под средноевропейските.

Като тук са включени и социалните пенсии за инвалидност, изплащани към друга пенсия, които са всъщност само добавка в размер на 27-30 лв. и които ще отпадат в следващите 3 години, поради промяна в законодателството.

Броят на отпуснатите пенсии за хора с увреждания през последните 6 години расте с темп 1-1,6%. През 2015 г. инвалидните пенсии намаляват. В следващата таблица може да се проследи броят им³⁸, с уточнението, че част от пенсионерите получават и други пенсии, например за прослужено време и възраст.

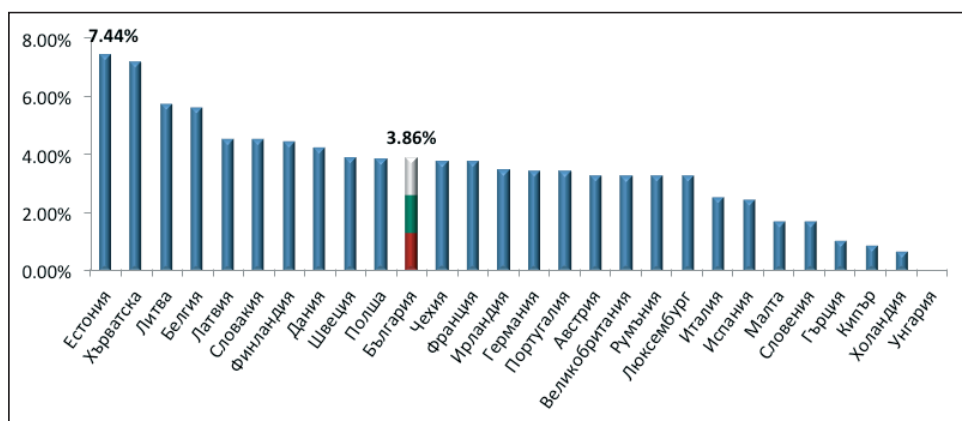
[tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00103](http://www.nssi.bg/aboutbg/st/statistic/152-pensions)

38 Статистически годишник „Пенсии“ на НОИ по години <http://www.nssi.bg/aboutbg/st/statistic/152-pensions>

Година	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Брой инвалидни пенсии	861 712	871 961	880 575	894 904	907 380	891 469
Изменение		1,2%	1,0%	1,6%	1,4%	-1,8%

Допълнителен ориентир дали броят на хората с увреждания и евентуалните злоупотреби са твърде високи бихме могли да получим като сравним броя на лицата, получаващи инвалидна пенсия по държави-членки на ЕС, спрямо броя на населението на съответната държава. Данните на НОИ за отпуснати пенсии и публикуваните от Евростат се различават, тъй като ползваната методология е различна. Затова ще използваме данните на Евростат, които универсализират ползваните в отделните държави методологии.

Лица с инвалидни пенсии като дял от общия брой на населението по държави, 2013 г.³⁹

Според последните публикувани данни, България не се отличава графично от средните за Европейския съюз равнища на инвалидни пенсии. Унгария прави впечатление с най-нисък дял – 0,04%, а Естония с най-висок – почти два пъти над българските нива. За по-прецизна преценка следва да се направи детайлен анализ на законодателствата на страните, но данните, ползвани тук, могат да служат за ориентир.

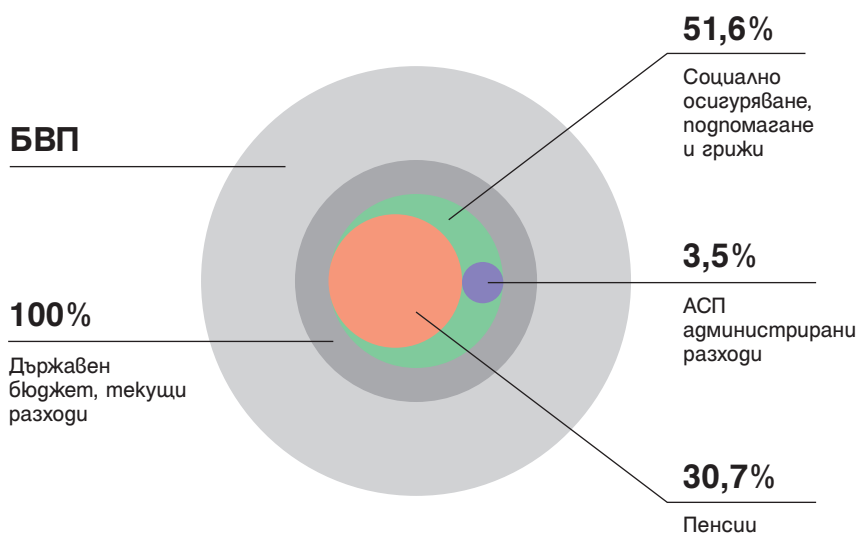
Като имаме предвид лошото здравословно състояние на българското население и високия дял на хора, които живеят в материални лишения, е учудващо, че броят на инвалидите у нас е под средноевропейските равнища. **Данните, сравненията, статистиката не потвърждават широко разпространеното убеждение за невиджани злоупотреби при инвалидните пенсии.** Въпреки това в следващите месеци се очаква налагане на нови рестриктивни мерки за хората с увреждания, които вместо да ограничат евентуални злоупотреби, ще лишат инвалидите от жизненоважни за тях доходи.

39 Получатели на инвалидни пенсии към 31 декември 2013 г. (http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/spr_pns_ben) дял от населението към 1 януари 2013 г. (<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00001>)

VII. Заключение

- Жените без брак имат по-малко деца от тези с брак. Следователно социалните помощи не са стимул за раждане на повече деца.
- Делът на хората с увреждания в България, които получават пенсии и/или добавки, е под средните европейски нива при значително по-лошо здравословно състояние на нацията.
- Помощи за безработни няма.
- 36%⁴⁰ български граждани живеят в бедност и материални лишения, но едва 3,5% от средствата в националния бюджет за текущи разходи се използват за социално подпомагане и помощи.
- По-малко от 6% от разходите на Агенцията за социално подпомагане са за крайно нуждаещите се граждани, които не могат да покрият жизненоважни разходи за стоки и услуги.

Въпреки всички факти, съзнателно поддържаните митове се прехвърлиха в медиите, намериха добър прием в кварталния фризьорски салон и започнаха да придобиват законови измерения, чиято цел е да премахнат „злоупотребите“. На следващата графика може да се проследи каква част от БВП и от държавния бюджет (2014 г.) са социалните помощи, които според народни представители и министри водят до зависимост от социално подпомагане.

40 Вж. част „Сива бедност“

Тенденциите за стигматизиране на бедните не започват от България. Канада, Великобритания, Австрия са само част от развитите страни, в които се водят бурни дългогодишни дебати за „злоупотребите“ със социални помощи. Изследванията показват, че „злоупотребите“ се правят от най-нуждаещите се сред бедните слоеве. **Може ли бедният да излъже, че е беден?** Той има нужда от подпомагане и ако правилата са такива, че няма начин да го получи по утвърдения път, трябва да го заобиколи, за да стигне до нужните му средства. Въпреки това броят на хората, които го правят, е минимален. Според проведено през 2013 г. проучване във Великобритания, 24% от анкетирания смятат, че от социално подпомагане се ползват хора, които са излъгали властите за фактическото си социално-икономическо състояние. Същевременно официален доклад⁴¹ на британския Департамент за труда и пенсиите за същия период сочи, че едва 0,7% от получените социални помощи са измамил институциите. Подобни са и официалните данни на канадското правителство, според което едва 0,6% от получените помощи са излъгали за фактическото си икономическо, семейно или здравно състояние⁴². Въпреки изнесените в собствения му доклад данни, британският Департамент за труда и пенсиите твърди, че хората, които казват, че са прекалено болни, за да работят, като лъжци, за да откаже подпомагане.

В някои държави има специални електронни адреси и горещи телефони за подаване на сигнали за злоупотреби. Не е нужно човекът, който алармира за нередност да се самоидентифицира, т.е. органите работят масово по анонимни сигнали. В резултат хората започват да разчистват лични сметки и неразбирателства. Изпращат се сигнали срещу бивши съпрузи, колеги, съседи. Във Великобритания са регистрирани случаи, в които ревнива нова съпруга сигнализира за злоупотреба от страна на бившата жена на мъжа си. Помощите на разследваната се спират, докато тече проучването тя губи работата и дома си. В проследяването на заподозрения понякога са ангажирани 5-6 агенти, за да наблюдават ежедневието му.

Цели армии от социални агенти разследват обикновени граждани. 3 600 човека към Департамента за труда и пенсиите във Великобритания проследяват получатели на социални помощи, но едва 700 са служителите в органа за приходи, които разследват данъчни злоупотреби на богатите британци. Учен от университета „Виктория“⁴³ в Нова Зеландия, изследва данни от периода 2008-

---

41 „Измами и грешки в системата за обезщетения и помощи: 2012/2013 оценка“ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/271140/fraud-and-error-in-the-benefit-system-2012-13_estimates-first-release.pdf

42 „À peine 3% de «fraudes» à l'aide sociale“, Le Devoir <http://www.ledevoir.com/politique/quebec/417843/a-peine-3-de-fraudes-a-l-aide-sociale>

43 „Съдът е по-благосклонен за престъпниците с бели якички“, г-р Луза Маруом <http://www.victoria.ac.nz/research/expertise/business-commerce/fraud-sentencing>

2011 г. и стига до заключение, че измамите със социални помощи струват на данъкоплатците 5 долара на година. За сравнение данъчните измами костват на всеки новозеландец по 1 500 долара всяка година. В България е общоизвестно, че е налице широко разпространена кражба и източване на ДДС, но никои не се упражнява в риторика срещу крадците на едро – гребните мишени, които живеят в абсолютна бедност са по-уязвими и лесни.

Налаганата вече десетилетия неолиберална политика първо започва да таксува гражданите като потребители във всеки обществен сектор. Въвежда новговор, според който социално слабите са наричани „клиенти на социалните институции“; впоследствие системата започва да наказва „потребителите“. Правителствата проявяват твърдост спрямо крайно нуждаещите се, а пропускат да запушат големите дупки в националните бюджети. Наложил се тезата: **За да работят богатите, трябва да получат пари – за да стимулираме бедните да работят, трябва да ги оставим без средства.**

При символичните размери на социалното подпомагане ефективност на помощите у нас не може да се търси, както не можем да очакваме, че подхвърлен лев на просяк ще го извади от крайна бедност. Крайно наложително е да бъде изготвена методология за оценка на „сивата бедност“, за да са наясно и обществото, и управляващите какъв е точният размер на бедствието, кои критерии за достъп до социални помощи изхвърлят от социалната система дори крайно нуждаещи се граждани. По-справедливото данъчно облагане, както и стабилизирането на бюджета, чрез ограничаване на данъчните кражби и корупцията, са единственият път към устойчиви публични разходи и нормално преразпределение. Стигматизирането на бедните, болните и безработните води до отнемане на социални придобивки, от което впоследствие потърпевши са всички. Резултатът от политиката на икономии е срив на обществените системи, ръст на престъпленията и повишаване на социалното напрежение.

Приложение 1

Таблицата е от интернет сайта на Дирекции „Социално подпомагане“. Направени са някои допълнения, за да съответства по-пълно на законовите разпоредби.

Вид семейство	Коефициент	Диф. минимален доход (К) x (ГМД)	Коефициент за отопление	За отопление – доход до
Лице над 75 години, живеещо само	165	107.25 лв.	311	202.2 лв.
Лице над 65 години, живеещо само.	140	91 лв.	297	193.62 лв.
Лице над 70 години	100	65 лв.	206	134.34 лв.
За всеки от съвместно живеещите съпрузи	66	42.90 лв.	167	108.60 лв.
За лице, съжителстващо с друго лице или семейство	66	42.90 лв.	224	146.04 лв.
Лице живеещо само	73	47.45 лв.	233	151.50 лв.
За лице с трайно намалена работоспособност, живеещо само	100	65 лв.	272	177.24 лв.
Лице с трайно намалена работоспособност 50 и над 50 на сто	100	65 лв.	206	134.34 лв.
Лице с трайно намалена работоспособност 70 и над 70 на сто	125	81.25 лв.	246	160.08 лв.
Лице с трайно намалена работоспособност 90 и над 90 на сто	125	81.25 лв.	297	193.62 лв.
За дете от 0- го 16-годишна възраст, а ако учи – до придобиване на средно или професионално образование, но не повече от 20-годишна възраст	91	59.15 лв.	180	117.18 лв.

Приложение 1 (продължение)

Вид семейство	Коефициент	Диф. минимален доход (К) x (ГМД)	Коефициент за отопление	За отопление – доход до
За дете от 7 до 16-годишна възраст, а ако учи – до придобиване на средно или професионално образование, но не повече от 20-годишна възраст и е допуснало 5 или повече неизвинени отсъствия за съответния месец	30	19.5 лв.		
За дете от 7 до 16-годишна възраст, което не учи	20	13 лв.		
За дете, за което не е представена служебна бележка за имунизации и профилактични прегледи от личен лекар	30	19.5 лв.		
За дете-сирак	100	65 лв.	219.88	142.92 лв.
За дете настанено при близки или в приемно семейство	100	65 лв.	224,68	145.60 лв.
За дете с трайно увреждане	100	65 лв.	219.88	142.92 лв.
За родител, отглеждащ дете/деца до 3-годишна възраст	120	78 лв.	206	134.24 лв.
За самотен родител с дете до 16-г. възраст, а ако учи – до придобиване на средно или професионално образование, но не повече от 20-годишна възраст	100	65 лв.	272	177.24 лв.
За бременни жени 45 дни преди раждане	100	65 лв.	206	134.34 лв.

Приложение 2

Основни месечни разходи за отглеждане на бебе

Адаптирано мляко	3 x 14 лв. = 42 лв.
Сирене	2 x 10 лв. = 20 лв.
Сухари	3 x 2,30 лв. = 6,90 лв.
Различни видове месо	-7 лв.
Картофи	4 лв.
Други зеленчуци	10 лв.
Бисквити	10 лв.
Плодове	30 лв.
Памперси	57 лв.
Мокри кърпички, кремче срещу подсичане, бебешко олио, бебешки шампоан и пр. тоалетни принадлежности	50 лв.
Общо	237 лв.

Тук не са включени разходи за други допълнителни храни, лекарства, облекло, бебешки принадлежности като биберони, шишета и др., които също са задължителни.

Приложение 3

При колко работни дни на полето лицето може да загуби право на месечно подпомагане. Сумите са в лева. Намалението е отразено за всеки ден работа по едnodневен трудов договор.

Най-масовият случай, при който лицето има възможност да работи – здрaво, безработно лице, което съжителства с друго лице или семейство

Дневно възнаграждение по чл. 114а от КТ	20,05 лв.
Възможна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП	42,90 лв.
Възможна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП след 1 едnodневен трудов договор	22,85 лв.
Възможна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП след 2 едnodневни трудови договора	2,80 лв.
Възможна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП след 3 едnodневни трудови договора	-17,25 лв.

Родител, отглеждащ дете до 3-годишна възраст

Дневно възнаграждение по чл. 114а от КТ	20,05 лв.
Възможна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП	78,00 лв.
Възможна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП след 1 едnodневен трудов договор	57,95 лв.
Възможна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП след 2 едnodневни трудови договора	37,90 лв.
Възможна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП след 3 едnodневни трудови договора	17,85 лв.
Възможна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП след 4 едnodневни трудови договора	-2,20 лв.

При колко работни дни на полето в рамките на един месец през последните 6 месеца лицето ще загуби право на целева помощ за отопление:

Лицето съжителства с друго лице или семейство

Дневно възнаграждение по чл. 114а от КТ	20,05 лв.
Максимален доход (диференциран минимален доход)	146,00 лв.
Осем дни работа на едnodневен трудов договор	-14,40 лв.

Родител, отглеждащ дете до 3-годишна възраст

Дневно възнаграждение по чл. 114а от КТ	20,05 лв.
Максимален доход (диференциран минимален доход)	177,24 лв.
Девет дни работа на едnodневен трудов договор	-3,21 лв.
